

Tuum

Eesti Emakeeleõpetajate Selts

Pärnus, 30.10.2015

Tiit Hennoste

Tartu ülikool

Mis on Tuum

- Kokkuvõtte tegemise võistlus
- Organiseerijad Haridusministeerium, Rahvusringhääling (Vikerraadio), Emakeele Selts, Emakeeleõpetajate Selts, Tartu ülikooli Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
- Korraldajad ja žürii: Martin Ehala, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Jüri Valge
- NB palun siinseid näiteid avalikult mitte kasutada

Milleks meile kokkuvõte?

- Ajakirjanik: Milleks meile kokkuvõte kui inimesed ei suuda enam lugeda pikki tekste?
- Suurem osa tekste on kokkuvõtted või sisaldavad kokkuvõtteid. Vastus tunnis, ettekanne, kirjand, teadustöö, projekt, uudis jne.
- Oskus teha head kokkuvõtet on edu alus. Räniorg, kolme-minuti-loengud jms.
- Oskus teha kokkuvõtet aitab vältida loomevargaks muutumist. Varjatud tsitaadid, pisimuudatustega parafrasid.
- Kokkuvõtte tegemine on olulisim osa oskus tekstide tegemise teel.

Tuum: tekstide valimine

- Ilmar Raag: Kultuuritust ei ole olemas
 - Jaak Urmet: Mineviku käes vangis: eestlastel on liiga palju rahvustunnet
 - Kätlin Konstabel (intervjuu): Edukas valetamine on väga keeruline
 - Martin Ehala: Väike-Eesti ja Suur-Eesti
-
- üldhariv, olulist üldist teemat/probleemi sisaldav, mitte tehniline-teaduslik
 - sisu poolest midagi inimesele juurde andev
 - mitte liiga lihtne, samas gümnasistile arusaadav
 - võimalusel mitte liiga loogiline ja selge
 - teatud asjadest hoidumine (hetkel liiga emotsionaalsed teemad, poliitikute tekstid jms)

Hea kokkuvõtte kriteeriumid 1: sisu

- Kokkuvõte toob välja teksti tuuma (keskne teema, idee/väide/tees).
- Selle kõrval toob kokkuvõte välja teised olulised teemad ja ideed (kui on antud mahtu).
- Kokkuvõte on üldistav tekst, mitte detailide ümberjutustus.
- Kokkuvõte on objektiivne, neutraalne tekst, milles ei ole kokkuvõtja enda hinnanguid, arusaamu, lisamõtteid.
- Oluline on jälgida, et teksti mõte ei moonduks refereerimise käigus.
- Kokkuvõte on omaette tekst, mis peab lugejale olema mõistetav ilma algtekstita.

Hea kokkuvõtte kriteeriumid 2: ülesehitus

- Kokkuvõttel on oma loogiline kompositsioon, mis lähtub leitud tuumast. Kokkuvõtte ei järgi originaalteksti kompositsiooni (kui see just ei sobi kokkuvõtte jaoks).
- Hea kokkuvõtte ei sisalda pikka sissejuhatust või taustaseletust, vaid läheb kohe asja juurde.
- Kokkuvõtte alguses on tuum.
- Oluline on vältida mõttekordusi ja kõrvalepõikeid.

Hea kokkuvõtte kriteeriumid 3: oma sõnad

- Kokkuvõtte väljendab lähteteksti sisu refereerija sõnadega.
- Kokkuvõtte ei tohi olla tsitaatide või kaudses kõneviisis ümberkirjutuste kogum.
- Tsitaadid sobivad ainult sellise info edastamiseks, mis on oluline ja autoril väga tabavas sõnastuses esitatud.
- Kokkuvõttes ei tohi olla ilma jutumärkideta tsitaate ega originaali veidi lühendatud parafraase. Plagiaat.

Hea kokkuvõtte kriteeriumid 4: keel ja stiil

- Kokkuvõtte peaks olema keelelt ja stiililt selge, lihtne, tihe tekst.
- Tekst peab olema sidus, mõtetevahelised seosed keeleliselt välja toodud.
- Tasub eelistada lühikesi lauseid.
- Vältida tuleks sõnu, mille tähendust kokkuvõtja täpselt ei tea.
- Tekst peab olema ortograafiliselt ja grammatiliselt korrektne.

- NB Ühte ja ainsat ideaalset kokkuvõtet ei ole olemas. Head tööd võivad erineda üksteisest üsna palju. Aga nad kõik järgivad kokkuvõtte tegemise keskseid ideaale.

Head ja vead 1: tuum

- Tuum on mõnikord korralikult välja toomata, sõnastamata.

Head ja vead 2: alateemad, algus ja lõpp

- Osa olulisi alateemasid või väiteid on puudu. Tavaline: lähteteksti alguses olevad teemad põhjalikult käsitletud, lõpp käsitlemata
- Väike-Eesti
- Eesti keelt säilitada välismaal on raske, kuid võimalik, seda tõestab see ,et välisriikidest võib leida igasuguse eesti keele taseme, nahavärvi ja päritoluga eesti keelt kõnelevaid inimesi.
- /.../
- Eesti keele ja eestluse säilitamiseks on vaja tegutseda juba nüüd ja mitte kunagi tulevikus, siis kui üksikud saavad öelda, et on seisnud laulukaare all ja kaasa laulnud Koidula sulest pärit isamaalisi laule.
- Suur-Eesti
- ???

Head ja vead 3: originaali kompositsioon, sissejuhatus, hüpped

- Korratakse originaali kompositsiooni, tehakse pikad sissejuhatused (originaalist laenatud või omalt poolt loodud)
- Martin Ehala käis Londonis välis-eesti emakeeleõpetajate kokkusaamisel. Arutati eesti keele säilitamist välismaal ning Eesti olusid.
- Kokkuvõttes on sisulised hüpped
- Eestlased on arvamusel, et kuigi eesti keel on meile armas, on see siiski väljasurev keel. Selle arvamuse saab ümber lükata faktiga, et eesti keel kuulub hoopis 400 suurima keele hulka. Meie emakeele väljasuremise tingib peamiselt väljaränne ja madal sündimus. Eesti liigitatakse kaheks – Väike-Eesti ja Suur-Eesti, kus Suur-Eesti on Väikese-Eesti soovimatu laps, kellest ei tehta välja ega peeta lugu.

Head ja vead 4: hinnangud ja oma arvamus

- Kokkuvõttes on hinnanguid ja arvamusi, osalt omalt poolt lisatud, osalt lähtetekstist laenatud. Need väljenduvad enamasti pisikestes hinnangusõnades. Osa tekste meenutavad sotsiaalmeediat: paatos, retoorilised küsimused, hüüatused jms. Harva leidub ka kokkuvõtte asemel enda mõtteid ja arvamusi samal teemal.
- Eestlased on uhked selle üle, et saavad iseseisvalt hakkama, kuid nad ei mõista, et lõpuks sureb Eesti siiski välja. Kuid kahjuks on sellisest mõtteviisist väga raske vabaneda ja kui eestlane mõistab, et ta on väljasuremas siis tõmbub ta kaitsvalt veel rohkem oma põhimõtete juurde. Selline käitumine teeb asja, aga ainult hullemaks.

Head ja vead 5: näited ja killud

- Üldistuse asemel on originaalist võetud näidete rida, hüplikud mõtted, mille tulemusel kokkuvõtte pole sidus tervik, vaid killustik.
- Ehala rääkis, et keeled hakkavad hääbuma. Kui panna keeled elujõulisuse alusel ritta, oleks Eesti viimase 3000 seas. Eestlased arvavad, et eesti keel on armas, aga väljasurev. Eesti keel kuulub maailma paarisaja kõige arenenuma kultuurkeelee hulka. Eestlaseks peetakse inimest kes räägib eesti keelt, elab Eesti ja armastab Tammsaaret. Eestlased ei salli teisest rahvusest inimesi. Eestlastele ei meeldi topelt kodakondsus. Kahanevas Eestis pole halb elada, ilus loodus ja palju ruumi omaette olla. Väike-eestlane ei raatsi võtta laenu, et päästa oma saaki. Pigem laseb ta saagil hävida. Oluliselt tuleb suurendada kutselist armeed, et tõmmata tänavalt ära mõlemast rahvusest pettunud ja rahulolematud noored mehed. Luua maapiirkondadesse segarahvuselised päästeameti ja politseidepood, palga ja boonustega, mis mehed tõesti sinna tööle tõmbab.

Head ja vead 6: segased laused, väärad sõnad ja argikeel

- Igasuguseid keelevigu, ennekõike arusaamatud laused, valesti kasutatud sõnad ja argikeelsed sõnad. Lisaks komavead.
- Riigi rahvuskultuuri püsima jäämiseks on vaja toetusi ning leida lahendusviise. Eesti riigi kaitsmiseks on vaja luua püsiv valvelolek ning aidata eluga hätta jäänud kodanikke, luues lisaks töökohti ning võimaldades ajateenimist. Selleks, et Suur-Eesti püsima jääks, tuleb endast anda kõik, vastasel juhul oleks juba hilja.
- Ehala vihjab tugevalt, et just nende inimeste tõttu liigub eesti keel ning riik allamäge.
- ei tohi närvi minna, kõva mees, sis.

Kokkuvõtte tegemine 1: kuidas vältida vigu

- 1. Loe tekst algusest lõpuni läbi ilma märkmeid tegemata
- 2. Loe tekst teist korda läbi. Nüüd märgi ära/kopeeri olulised kohad (teemalaused, ideed, väited, probleemid jne), mida peaks referaadis edasi andma. Kustuta ülejäänu.
- 3. Leia valitud kohtadest teksti tuum ja sõnasta see. Tõsta see oma teksti algusesse.
- 4. Vali tuumaga seotud alaosad (alateemad, näited jm) ja paiguta loogilisse järjekorda.

Kokkuvõtte tegemine 2: kuidas vältida vigu

- 5. Lühenda, tihenda, üldista, sõnasta ümber (taust, sissejuhatus, kõrvalepõiked, mõttekordused, liigsed detailid).
- 6. Ühenda saadud tükid sidusaks terviktekstiks. Kontrolli sidusust.
- 7. Kontrolli, et poleks varjatud tsitaate ja parafrase.
- 8. Vaata üle, et algteksti mõte on edasi antud ja kokkuvõtte mõistetav.
- 9. Kontrolli objektiivsust ja autoritruudust (hinnangud, omapoolsed lisandused).
- 10. Kontrolli ja paranda lausestus ja õigekeel.